

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

رساله دکتری رشته روابط بین الملل

موضوع:

گسترش سامانه سپر دفاع موشکی به خاورمیانه و خلیج فارس

و امنیت جمهوری اسلامی ایران

(۲۰۰۲-۲۰۱۳)

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر غلامعلی چگنی زاده

اساتید مشاور:

جناب آقای دکتر سید جلال دهقانی فیروز آبادی

جناب آقای دکتر حسین سلیمی

نگارش: ناصرالدین حیدری

تیر ماه ۹۳

پاسکزاری

حمد و سپاس به محضر پروردگار که هر چه داریم از لطف و رحمت اوست؛ بدین وسیله از تلاش‌های خالصانه و راهبانی‌های ارزشمند استاد ارجمند جناب آقای دکتر غلامعلی چکنی زاده استاد راهنا و اساتید محترم مشاور جناب آقای دکتر سید جلال دهبانی فیروز آبادی و جناب آقای دکتر حسین سلیمی و دوران محترم جناب آقای دکتر اصغر افتخاری، جناب آقای دکتر اصغر جعفری ولدانی و جناب آقای دکتر سید اصغر کیوان حسینی که بارانه نظرات و نکته‌سنجی‌های تقادانه و عالمانه خود، این کمترین راد تهیه و تدوین این رساله یاری فرمودند، صمیمانه پاسکزاری می‌نمایم.

پنجمین از مسئولین محترم دانشگاه علامه طباطبائی و بطور خاص معاونت آموزش و تحصیلات تکمیلی دانشکده حقوق و علوم سیاسی و گروه روابط بین‌الملل که فرصت تحصیل در مقطع دکتری را برای بنده فراهم کردند، صمیمانه تشکر و قدردانی می‌نمایم.

این پژوهش بیش از همه جد و جهد و سواسی بوده که به قصد یادگیری و ممارست در حوزه حیاتی امنیت ملی جمهوری اسلامی انجام شده است و بیش از آن بیچ ادعایی ندارد. بدیهی است که هرگونه کاستی آن، بر عهده نگارنده است. امید است این کوشش در ارتقاء دانش و درک بهتری از یکی از موضوعات مهم چالش‌مندیت جمهوری اسلامی ایران مفید واقع گردد.

این پژوهش را به همه مدافعان امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران مخصوصاً به روح سردار شهید حاج حسن
تهرانی مقدم "پدر موشکی ایران" و یارانش که حاصل تلاش خالصانه آنها ضامن امنیت، اقتدار و
دفاع از تمامیت ارضی کشورمان شده و به تمام کسانی از آنها آموخته ام و به خانواده عزیزم تقدیم می کنم.

چکیده

بروز حادثه ۱۱ سپتامبر مقابله با تهدیدات موشکی کره شمالی و ایران را هدف اول راهبرد امنیتی آمریکا قرار داد. هیات حاکمه بوش پسر از پنتاگون خواست استقرار سامانه دفاع موشکی در آمریکا را برای مقابله با خطر موشک‌های دوربرد کره شمالی و ایران تسریع کند. از سال ۲۰۰۴ میلادی ایجاد این شبکه در آمریکا شروع شد و در سال ۲۰۰۷ مذاکره با لهستان و جمهوری چک برای استقرار رهگیرهای زمینی در اروپا آغاز گردید که با توجه به نگرانی‌های روسیه عملیاتی نشد. متعاقباً دولت اوپاما با تغییر پارادایم بر اساس ارزیابی‌های جدید تهدید موشک‌های بالستیک ایران، رویکرد خود را "رهیافت مرحله‌ای تطبیقی" برای مقابله با تهدیدات فوری موشکی ایران اعلام کرد. ایجاد سپر دفاع موشکی پیرامون ایران در خاورمیانه که استقرار رادار باند ایکس در خاک ترکیه به عنوان بخشی از آن به موازات ماموریت ناوگان دریایی آمریکا در شرق مدیترانه عملیاتی شده، مرحله اول رویکرد اوپاما می‌باشد. مقارن با این طرح ایجاد شبکه مشابه در حوزه خلیج فارس برای مهار حملات موشکی ایران در دستور کار قرار گرفته است.

دستیابی ایران به فن آوری و بومی سازی ساخت و پرتاب موشک‌های بالستیک و پرتاب ماهواره، انتقادهای شدید دولت‌های غربی و بطور عمده رژیم اسرائیل و آمریکا و اتحادیه اروپا را برانگیخته است. آنها مدعی‌اند که این میزان توانایی موشکی ایران، رژیم صهیونیستی و بطور همزمان کشورهای حوزه جنوبی خلیج فارس و پایگاه‌های آمریکا در منطقه و کل اروپا و در صورت دستیابی ایران به موشک قاره پیما، خاک آمریکا را در معرض خطر و تهدید قرار می‌دهد.

گسترش شبکه دفاع موشکی در خاورمیانه و خلیج فارس با هدف محاصره ایران، همزمان تهدید برای امنیت ایران است و ممکن است ایران را در دام یک رقابت تسلیحاتی ناخواسته قرار دهد. این واقعیت بر همه آشکار است که توان موشکی ایران در حد هدف قرار دادن خاک آمریکا نیست و حتی به قصد تهاجم به کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس و اروپا طراحی نشده است. لذا با توجه به این تهدید برای امنیت جمهوری اسلامی ایران، این رساله در صدد پاسخ به این سؤال است که گسترش سپر دفاع موشکی آمریکا در سالهای ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۳ میلادی در خاورمیانه و خلیج فارس چگونه بر امنیت جمهوری اسلامی ایران تأثیر داشته است؟ به عبارت دیگر، چرا توانایی موشکی جمهوری اسلامی ایران به عنوان عامل تهدید وجودی برای امنیت منطقه‌ای و بین‌المللی توسط آمریکا و دیگران تلقی می‌شود؟

برای پاسخ به این سوال، مفروض این رساله این است که سپر دفاع موشکی آمریکا در حد فاصل سالهای ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۳ میلادی از طریق فرآیند امنیتی کردن تهدید در حوزه خاورمیانه و خلیج فارس در پی مهار توان بازدارندگی موشکی ایران بوده است.

فرضیه رساله با کاربست دستگاه نظری واقع‌گرایی نوکلاسیک و دو‌گرایش نظری آن یعنی واقع‌گرایی تهاجمی و تدافعی، برای درک تفاوت میان راهبردهای امنیتی آمریکا که بر اساس واقع‌گرایی تهاجمی هدایت می‌شود و راهبرد امنیتی ایران که دارای ماهیت تدافعی است، مورد ارزیابی

قرار گرفته است. در رساله چنین نتیجه گیری شده که گسترش سپر دفاع موشکی در خاورمیانه و خلیج فارس مثال روشن حداکثر سازی قدرت آمریکا برای حفظ سیطره خود در منطقه است. چنین گسترشی ایران را در معرض یک معمای امنیتی نوین و پیچیده قرار می‌دهد. تهدیدات کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت این طرح در صورت هرگونه رویارویی میان آمریکا و ایران و یا رژیم اسرائیل برای منطقه خطرناک خواهد بود.

قرار گرفتن در شرایط سخت معمای امنیتی، سبب شده که ایران توانمندی موشکی خود را برای ایجاد دفاع و بازدارندگی مؤثر در مقابل تهدیدات قدرت‌های تهدید کننده، مانند آمریکا و رژیم اسرائیل با هدف ایجاد بازدارندگی قوی و موقعیت مناسب دفاعی تقویت نماید. موازنه سازی اولین و عاقلانه ترین اقدام در شرایط آنارشی و موقعیت نا امنی برای کشور دارای راهبرد دفاعی است. قصد پنهان آمریکا از گسترش سپر دفاع موشکی برای مهار توان بازدارندگی موشکی ایران حتی اگر حمله‌ای به ایران صورت نگیرد، درگیر کردن ایران در یک مسابقه تسلیحاتی نابرابر است.

بنابراین توصیه این رساله این است که برای اطمینان و دستیابی به یک "کفایت معقول دفاعی"، برای اجتناب از درگیری ناخواسته در رقابت تسلیحاتی ناشی از نیت توسعه طلبانه گسترش دفاع موشکی، در راهبرد امنیتی جمهوری اسلامی ایران ضمن تداوم اقدامات بازدارندگی و دفاع فعال، باید سایر ابعاد امنیت پایدار مصرحه در سند چشم انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران برای افق ۱۴۰۴ از جمله امنیت اقتصادی مد نظر قرار گیرد. کفایت معقول دفاعی بدین معنی است که نیروی نظامی برای برای حفظ و صیانت از امنیت ملی ضروری است، اما به تنهایی کفایت نمی‌کند. تأکید بیش از حد بر قدرت و بنیه نظامی به عنوان تنها رکن حفاظت از امنیت، نه تنها موجد مشکلات برای اقتصاد ملی و ناهنجاری اجتماعی است، بلکه موجب تشدید معمای امنیت با همسایگان و بدگمانی طرفین از یکدیگر می‌گردد.

در این شرایط، ضروری است همزمان با حفظ موازنه داخلی و خارجی، برای تضمین حداکثر بازدارندگی مورد نیاز در ایجاد ظرفیت کفایت دفاع معقول، یک دیپلماسی فعال دفاعی برای اعتماد سازی و همکاری میان ایران و همسایگان جنوبی خلیج فارس، مبتنی بر اصول میانه روی و خویشن داری طراحی و اجرا گردد.

کلید واژه

سپر دفاع موشکی، امنیت جمهوری اسلامی ایران، بازدارندگی، امنیت پایدار، کفایت معقول دفاعی

فهرست مطالب

صفحه	موضوع
۸	فصل اول (مقدمه پژوهش)
۸	بیان مسئله
۱۴	اهداف پژوهش
۱۵	سوال و فرضیه پژوهش
۱۵	سوال اصلی
۱۵	سوالات فرعی
۱۵	فرضیه اصلی
۱۵	فرضیه‌های فرعی
۱۶	متغیرهای دخیل
۱۶	مفاهیم و واژگان اختصاصی
۱۸	شاخص‌ها
۱۹	پایایی و روایی سنجی شاخص‌ها
۱۹	ارزیابی ادبیات موجود
۱۹	الف- کتب و مقالات
۳۲	ب- اخبار و تحولات
۳۴	نوع آوری رساله
۳۶	چارچوب نظری آزمون فرضیه- مفروضات
۳۸	روش تحقیق
۳۹	مشکلات و تنگناهای تحقیق
۳۹	حدود و نقطه تمرکز زمانی تحقیق
۳۹	سازماندهی پژوهش
۴۳	فصل دوم - مبانی نظری پژوهش
۴۳	مقدمه
۴۴	گفتار اول- دستگاه نظری نو واقع گرایی و واقع گرایی نو کلاسیک
۴۹	گفتار دوم- مبانی نظری واقع گرایی تهاجمی و تدافعی
۶۰	گفتار سوم- دولت‌های واقع گرای تهاجمی و تدافعی

۶۱	کدهای عملیاتی تمایز دولت واقع گرای تهاجمی از تدافعی
۶۹	گفتار چهارم- موازنه و توازن تهدیدات امنیتی
۷۱	گفتار پنجم- چارچوب نظری امنیتی کردن
۷۹	گفتار ششم- نظریه مجموعه امنیتی منطقه ای
۸۷	فصل سوم(سوابق تاریخی و اهمیت نظامی موشک)
۸۷	مقدمه
۸۷	گفتار اول- سوابق تاریخی موشک
۹۰	گسترش فناوری موشکی بعد از جنگ جهانی دوم
۹۵	دستیابی قدرتهای کوچکتر به فناوری موشکی
۹۶	(چین، انگلستان، فرانسه)
۹۷	گفتار دوم- اهمیت نظامی موشک
۱۰۳	انگیزه‌های تولید و توسعه موشک
۱۰۶	ویژگی‌های عملیاتی موشک
۱۰۷	(سلاح بدون سرنشین، سرعت حمله، رخنه مطمئن،
۱۰۸	دقت، برد، توانایی دفاعی در شرایط مختلف آب و هوایی)
۱۱۵	گفتار سوم- سابقه گسترش توانایی موشکی
۱۱۱	در خاورمیانه(پس از جنگ سرد)
۱۱۵	گفتار چهارم- گسترش موشک‌های کروز در خاورمیانه
۱۲۰	فصل چهارم (فلسفه ایجاد و گسترش سپر دفاع موشکی)
۱۲۰	مقدمه
۱۲۰	گفتار اول- ایجاد سپر دفاع موشکی قبل از ریگان
۱۲۹	گفتار دوم- طرح ابتکار دفاع استراتژیک(طرح جنگ ستارگان)
۱۳۶	گفتار سوم- تغییرات طرح دفاع موشکی پس از ریگان
۱۴۳	گفتار چهارم- گسترش سپر دفاع موشکی در دوره اوباما
۱۴۸	ایران هدف فوری رویکرد تطبیقی مرحله‌ای ناتو
۱۵۱	توافق روسیه، ناتو و آمریکا در مورد ردیابی موشک‌های ایران
۱۵۶	مدل‌های همکاری ناتو و آمریکا با روسیه برای مهار خطر موشکی ایران

۱۷۱	فصل پنجم - سپر دفاع موشکی و امنیت خاور میانه و خلیج فارس
	مقدمه
۱۷۱	
۱۷۲	گفتار اول- خاورمیانه و تحولات اخیر گسترش توانایی موشکی
۱۷۷	گفتار دوم- قابلیت‌های نوین موشکی در منطقه
۱۷۷	(رژیم اسرائیل، ترکیه، مصر، عراق، سوریه)
۱۸۳	(عربستان سعودی، لیبی، امارات متحده عربی و یمن)
۱۸۴	خاورمیانه و ارتباط آن با جنوب آسیا
۱۹۰	گفتار سوم- گسترش سپر دفاع موشکی در خاورمیانه
۱۸۸	سامانه‌های ضد موشکی رژیم اسرائیل
۱۹۰	سامانه دفاع موشکی ترکیه
۱۹۲	گفتار چهارم- خلیج فارس و گسترش سپر دفاع موشکی
۱۹۶	گفتار پنجم- توانایی موشکی ایران هدف فوری سپر دفاع موشکی در منطقه
۲۱۱	فصل ششم (تهدیدات گسترش سپر دفاع موشکی بر امنیت جمهوری اسلامی ایران)
	مقدمه
۲۱۱	
۲۱۵	گفتار اول- چالش‌های امنیت نظامی و اقتصادی
۲۱۵	چالش‌های نظامی
۲۲۰	چالش‌های اقتصادی
۲۲۲	گفتار دوم- چالش‌های امنیتی کردن توانایی موشکی ایران
۲۲۷	گفتار سوم- واکنش‌های گفتاری مقامات نظامی ایران به گسترش سپر موشکی پیرامون ایران
۲۳۲	گفتار چهارم- سپر دفاع موشکی و امنیت ایران از منظر واقع‌گرایی تهاتجمی و تدافعی
۲۳۲	گسترش دفاع موشکی راهبرد تهاتجمی آمریکا
۲۴۰	گسترش سپر دفاع موشکی و کنش امنیتی ایران
۲۴۹	گفتار پنجم- ناپیوستگی توانمندی موشکی ایران با سلاح هسته‌ای و موشک قاره پیما
۲۵۴	گفتار ششم- الزامات نظری راهبرد امنیت دفاعی ایران
۲۵۷	چشم انداز اقدامات و الزامات امنیتی ایران

۲۷۱

نتیجه گیری

۲۸۶

فهرست منابع و مآخذ

فصل اول

مقدمه پژوهش

۱- بیان مسئله

موشک به عنوان سلاحی کارآمد برای حمله به دشمن و یا با هدف بازدارندگی از جنگ جهانی دوم به بعد در زرادخانه‌های نظامی کشورها جایگاه مهمی پیدا کرد. این وسیله جنگی مؤثر عرصه معمول جنگ را به صورت غیر قابل انتظاری به ماوراء محدودیت‌های تحمیل شده پیشین توسط وسایل پرتابی، وسعت بخشید. می‌توان گفت که یکی از میراث‌های علمی و با اهمیت جنگ جهانی دوم بعد از اختراع بمب اتم، اختراع فناوری موشک‌های بالستیک و کروز بوده است. این میراث علمی اکنون جایگاه غیر قابل اجتناب خود را به عنوان بخش مهمی از زرادخانه نظامی تثبیت نموده و باعث آغاز عرصه نوینی از رقابت راهبردی برای به خدمت گرفتن انواع پیشرفته آن و تغییر مرزهای سنتی مخاصمه و تثبیت قدرت در فضا و مدار زمین از دوران جنگ سرد تا عصر حاضر شده است.

ظرف ۷۰ سال گذشته از انواع موشک و راکت بطور مکرر با هدف حمله به مراکز شهری و غیر نظامی به منظور ایجاد جو رعب و وحشت مخصوصاً در دوران جنگ تحمیلی و درگیری اشغال کویت توسط صدام و سپس جنگ اشغال عراق و سقوط صدام و نیز حمله ناتو به لیبی و براندازی حکومت ۴۰ ساله قذافی و در جنگ‌های ۲۲ روزه لبنان و ۸ روزه غزه در درگیری‌های نامتقارن استفاده شده است. در حال حاضر غیر از دو ابر قدرت، شمار قابل توجهی از کشورهای جهان سوم صاحب این سلاح نظامی و فناوری تولید آن و حتی کاربری صلح آمیز آن برای قراردادان ماهواره در مدار زمین و فضا هستند و انحصار تملک این کالای امنیتی ناب شکسته شده است. البته هنوز پرهزینه ترین عرصه رقابت در این زمینهدر انحصار قدرتهای بزرگ قرار دارد که انتظار می‌رود با توجه به خصلت نامحدود و غیر قابل کنترل بودن علم و فناوری، این انحصار نیز دیر یا زود شکسته شود. کماینکه جمهوری اسلامی ایران علی‌رغم تحریم‌های سنگین تسلیحاتی تاکنون در زمینه تولید و بکارگیری انواع موشک پیشرفته‌های قابل توجهی داشته و حتی در زمینه پرتاب ماهواره‌های سبک به مدار زمین موفقیت‌های چندی بدست آورده است.

حداقل بیش از ۴۰ کشور دارای برنامه توسعه و تولید توان موشکی هستند. در این میان سه منطقه خاور میانه، غرب و جنوب و شرق آسیا از رقابت شدید تری برخوردارند. بطور کلی، تغییر برداشت‌های امنیتی از تهدیدات و موازنه قدرت نظامی تشدید کننده شرایطی گردیده است که تحت آن کشورهای جهان سوم برای رفع نگرانی‌های فوری خود در پی کسب تسلیحات موشکی هستند. این امر موجب پیامدهای منطقه‌ای و جهانی در زمینه توازن سنتی قدرت شده است. روند

گسترش موشک در خاورمیانه و خلیج فارس در مقایسه با سایر مناطق حادث‌تر تلقی می‌شود. بطوریکه، آمریکا و متحدین در پی آن هستند که با انجام اقدامات پیشگیرانه از جمله گسترش سپر دفاع موشکی از برهم خوردن توازن منطقه‌ای به ضرر خود جلوگیری کنند.

انگیزه سیاسی تولید و توسعه موشک در این مناطق از جهت امنیتی بویژه برای کشورهای معارض آمریکا نوعی ضمانت نامتقارن دفاعی محسوب می‌شود. زیرا موشک‌ها مخصوصاً نوع بالستیک آن هنگام شلیک، بدون توجه به وضعیت دشمن قابلیت تخریبی و تهاجمی دارد که حتی هواپیماهای پیشرفته و انواع بدون سرنشین از چنین قابلیتی برخوردار نیست. گسترش این سلاح راهبردی در خاورمیانه و خلیج فارس بویژه توانایی موشکی جمهوری اسلامی ایران که در مقابل حملات احتمالی آمریکا و رژیم اسرائیل از موشک برای دفاع از خود استفاده خواهد کرد، یک تهدید و معضل امنیتی حاد بویژه برای تضمین بقای رژیم اسرائیل تلقی شده، بطوریکه تقریباً روزی نیست که خبری از فعالیت‌های موشکی ایران در رسانه‌های خبری غربی مخصوصاً آمریکایی و اسرائیلی منتشر نشود. از سوی دیگر روزی نیست که خبری از بحث حمله پیش‌دستانه رژیم اسرائیل به ایران در صدر اخبار نباشد و چندی است که تهدیدهای گفتاری دو طرف در صدر اخبار رسانه‌ها قرار دارد.

دستیابی ایران به فناوری ساخت و پرتاب موشک‌های بالستیک و کروز، در معرض انتقادهای شدید دولت‌های غربی بوده است. آنها مدعی‌اند که میزان توانایی فعلی ایران، اسرائیل و بطور هم‌زمان حوزه خلیج فارس و اروپا، و در صورت دستیابی ایران به موشک‌های قاره پیمای، خاک آمریکا را در معرض تهدید مستقیم قرار می‌دهد. آمریکا و رژیم اسرائیل صراحتاً اعلام می‌کنند مادامیکه ایران خواهان نابودی اسرائیل باشد، دستیابی ایران به سلاح هسته‌ای و موشک‌های بالستیک خطر ناک خواهد بود و باید از توسعه این توانایی به هر قیمت و لو حمله به ایران ممانعت بعمل آورد.

دستیابی نیروهای نظامی ایران به فناوری موشکی بویژه پس از جنگ تحمیلی هشت ساله که بسیاری از مراکز شهری از جمله تهران در دوران "جنگ شهرها" آماج حملات موشکی ارتش صدام بود، نیاز دفاعی گریز ناپذیری بوده، بویژه که ایران همواره در معرض تحریم فروش هواپیماهای جنگی پیشرفته قرار داشته است. موشک وقتی در زمینه بازدارندگی مؤثر واقع می‌شود که کشوری خود را در معرض تهدید خارجی دشمن، آسیب پذیر حس کند. ضعف در زمینه قابلیت دفاعی از طریق هوا، شامل عدم دسترسی به هواپیمای جنگی پیشرفته تا اندازه قابل ملاحظه‌ای از طریق توانایی موشکی قابل جبران است.

ماهیت بازدارندگی نظامی موشک به شکلی است که بویژه نوع بالستیک آن نوعی ضمانت دفاعی نامتقارن امنیتی محسوب می‌شود و هنگام شلیک بدون توجه به وضعیت دشمن مورد استفاده قرار می‌گیرد. در نتیجه تحصیل و اکتساب موشک در میان کشورهای جهان بطور هم‌زمان با اهداف و انگیزه‌های سیاسی (راهبردی و ژئوپلتیک) و نظامی با هدف وارد کردن ضربه به دشمن، فنی (در شرایط مقایسه آن با هواپیما به اعتبار مقایسه ویژگیهای فنی)، اقتصادی (کسب درآمد از

طریق فروش آن) و استفاد صلح آمیز(استفاده از موشک برای پرتاب ماهواره تجاری و قرار دادن آن در مدار زمین) در سطوح منطقه‌ای و جهانی صورت می‌گیرد.

از دیدگاه آمریکا و متحدیندر ناتو، گسترش مهار گسیخته تسلیحات موشکی در خاورمیانه و شمال آفریقا بر امنیت اروپا مؤثر است و موجب محدودیت در آزادی عمل ناتو در مدیترانه و شرق می‌گردد. در نتیجه مقابله با تهدیدات موشکی در منطقه، مخصوصاً از جانب ایران برای آنها از اهمیت بالائی برخوردار شده است. منطقه خاور میانه در شرایط برخورد دوگانه آمریکا با رژیم اسرائیل در شرایطی که با گشاده دستی تمام این رژیم را تا بن دندان در همه زمینه ها شامل هواپیمای فوق مدرن، ماهواره جاسوسی و انواع موشک مسلح نموده و این رژیم دور از هرگونه تعهد بین‌المللی با آزادی تمام زرادخانه‌های هسته‌ای و سایر سلاح‌های کشتار جمعی در اختیار دارد و در مقابل جمهوری اسلامی ایران که تحت شدید ترین تحریم ها و اجرای نامتوازن معاهدات و تعهدات بین‌المللی قرار گرفته، به سمت بی ثباتی بیشتر در زمینه گسترش موشکی میل خواهد کرد.

در نتیجه، مادامیکه منطقه خاورمیانه و خلیج فارس شاهد اختلاف در تفکرات و برداشت‌های امنیتی کشورهای منطقه باشد و دخالت قدرت‌های خارج منطقه‌ای نیز همچنان عامل تطویل بحرانها گردد، معادلات امنیتی خارج از منطقه با مدیریت قدرت سیطره جو(هژمون) جهانی تحمیل خواهد شد. در این اثنی گسترش سپر دفاع موشکی به خلیج فارس که محیط امنیتی فوری جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌شود و بموازات آن افزایش قراردادهای سنیگین تسلیحاتی آمریکا، انگلیس و فرانسه با کشورهای حوزه جنوبی خلیج فارس بدنبال گسترش موج ایران هراسی از جمله اقداماتی هستند که با هدف مهار ایران انجام می‌گیرند.

سامانه سپر ملی دفاع موشکی که تا مدتها طرحی آمریکایی و مورد مخالفت متحدین اروپایی آمریکا بود، پس از تصویب دکترین جدید راهبردی سازمان آتلانتیک شمالی(ناتو) در اجلاس این سازمان در ۲۸ آبان ماه ۱۳۸۹، در لیسبون پایتخت پرتغال به تصویب اعضاء این سازمان رسید. مطابق این طرح دفاع از قلمرو اعضای ناتو در مقابل حمله احتمالی موشک‌های بالستیک از سوی ایران به عنوان "یکماموریت نظامی ضروری"^۱ تعریف شده است. پیش نویس این دکترین توسط دبیر کل ناتو و با همکاری گروهی از کارشناسان برجسته به ریاست خانم مادالین البرایت تهیه شده است. در چارچوب این دکترین، آمریکا طرحی برای توسعه و استقرار سامانه دفاع موشکی در قلمرو کشورهای عضو ناتو در حوزه خاورمیانه از جمله ترکیه پیشنهاد داد که در اجلاس سران ناتو در لیسبون مورد تصویب قرار گرفت و اکنون عملیاتی شده است.^۱

بطور کلی طرح جدید آمریکا در زمینه سپر دفاع موشکی که در حال عملیاتی شدن در حوزه اروپا است، متضمن استقرار رادارهای پیشرفته و سامانه‌های دفاع موشکی در گستره جهانی در دهه آینده برای خنثی نمودن توان موشکی و هسته‌ای رقبا و بویژه دشمنان در مناطق مختلف جهان می‌باشد. بر اساس این طرح، پس از اروپا، طرح‌های مشابهی برای اجرا در شرق آسیا (با

¹An Essential Mission

همکاری کره جنوبی، ژاپنو استرالیا) و همینطور با همکاری متحدان (اسرائیل و تعدادی کشورهای عربی حوزه خلیج فارس شامل عربستان سعودی، کویت، قطر، امارات و بحرین) در غرب و جنوب غرب آسیا و حتی جنوب آسیا با همکاری هند در دستور کار قرار دارد که بخشهایی از آن مخصوصاً در منطقه خلیج فارس عملیاتی شده و یا در حال عملیاتی شدن است.

این سامانه‌های منطقه‌ای که شبکه‌ای جهانی را تشکیل می‌دهد، از طریق سایت‌های راداری زمین پایه، دریا پایه و فضا به یکدیگر متصل شده و با ایجاد یک شبکه یکپارچه تبادل اطلاعات، امکان نظارت و واکنش سریع را برای فرمانده سامانه فراهم می‌کند. این طرح اگر به همان صورتی که برنامه ریزی شده اجرایی گردد، دارای اثرات راهبردی و سیاسی بلند مدتی برای تحکیم و استمرار سلطه آمریکا در دهه‌های آینده در مناطق مختلف دنیا، مهار توان موشکی روسیه که در تلاش است جایگاه دوران جنگ سرد خود را احیاء کند، مدیریت توان موشکی و هسته‌ای رو به افزایش چینکه به عنوان ابرقدرت نظامی و اقتصادی در سال‌های پیش رو مطرح است و مهار قدرت موشکی ایران و کره شمالی خواهد بود.

بویژه استقرار رادار باند ایکس و اخیراً نصب سیستم‌های ضد موشک پاتریوت در خاک ترکیه بدنبال منازعات سوریه و سامانه‌های ضد موشک و رهگیرهای دریا پایه در خاک کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس شامل عربستان سعودی، کویت، قطر، بحرین و امارات در جوار مرزهای جمهوری اسلامی ایران، تهدیدی فزاینده برای امنیت ملی و کاهش توان بازدارندگی موشکی جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌گردد.

با روی کار آمدن اوباما، راهبرد موشکی آمریکا در اروپا مورد تجدید نظر قرار گرفت. در نتیجه این بازنگری سیاست دفاع موشکی آمریکا در اروپا و سایر مناطق جهان تغییر یافت و طرح نوینی با ویژگیهای جدید با عنوان "رویکرد مرحله‌ای تطبیقی دفاع موشکی"^۲ در دستور کار قرار گرفت.^۲

طرح قبلی سپر دفاع موشکی اروپایی در دوران ریاست جمهوری بوش پسر، در صد استقرار ۱۰ موشک رهگیر دوربرد در لهستان و یک رادار باند ایکس در جمهوری چک و عملیاتی نمودن سامانه تا سال ۲۰۱۳ بود و در واقع ادعا می‌شد که چنین سامانه‌ای برای مقابله با تهدید حمله موشک‌های دوربرد و قاره پیمای ایران تعبیه می‌شود. این سامانه از لحاظ فنی، علاوه بر خاک آمریکا، می‌توانست فقط بخشی از خاک اروپا را در مقابل حملات موشکی حفاظت کند. بنابر این اصل غیر قابل تقسیم بودن امنیت در بین اعضای ناتو^۳ را خدشه دار می‌ساخت. بهمین علت باعث اختلاف نظر جدی و تیرگی روابط روسیه و آمریکا و حتی بین اعضای ناتو شده بود.

طرح جدید اوباما برای استقرار سامانه موشکی در اروپا، اصل غیر قابل تقسیم بودن امنیت در بین اعضای ناتو را مورد توجه قرار داد. این طرح تمامی خاک اروپا را تحت پوشش دفاع موشکی قرار می‌دهد. اجرای این سامانه در چهار مرحله برنامه ریزی شده است. در سه مرحله اول تمرکز بر

^۲The Phased Adaptive Approach(PAA)

^۳The NATO's Indivisible Security Principle

استقرار تجهیزاتی است که می‌توانند موشک‌های کوتاه و میان برد ایران را پس از شلیک رهگیری و منهدم نمایند. در مرحله اول از ۲۰۱۱ چند ناو ایجیس مجهز به موشک‌های رهگیر " استاندارد ۳" در دریای مدیترانه مستقر شده است و با استقرار یک رادار پر قدرت در خط مقدم و در جوار منطقه تهدید یعنی مرزهای ایران در ترکیه تکمیل شده است. برای استقرار این رادار ابتدا ترکیه و سپس بلغارستان مد نظر بودند که ترکیه گوی سبقت را ربود و این رادار علی رغم برخی مخالفت‌ها در ترکیه مستقر شده است. این رادار از نوع باند ایکس است و می‌تواند با رصد دقیق، به سرعت هرگونه شلیک عملیاتی و آزمایشی و محل شلیک و آزمایش موشک‌های ایران را ردیابی کند و اطلاعات بدست آمده را در زمان بسیار کوتاهی به دیگر رادارها و مرکز عملیات و فرماندهی آمریکاییها منتقل نماید. این اقدام قدرت تصمیم‌گیری آمریکا و ناتو را بالا می‌برد و میزان آسیب پذیری موشک‌ها و سایت‌های موشکی شلیک کننده را افزایش می‌دهد. ۳

در مرحله دوم تا بازه زمانی ۲۰۱۵، یک سایت زمینی برای موشک‌های رهگیر استاندارد ۳ در رومانی ایجاد می‌شود. آمریکاییها در این مورد با رومانی به توافق رسیده‌اند. در مرحله سوم در بازه زمانی ۲۰۱۸، یک سایت دیگر برای استقرار موشک‌های رهگیر ارتقاء یافته استاندارد ۳ در لهستان ایجاد خواهد شد. لهستان موافقت نامه مربوطه را با آمریکا امضاء کرده است. در مرحله چهارم در بازه زمانی ۲۰۲۰، آمریکاییها قصد دارند نسل جدید موشک‌های رهگیر استاندارد ۳ که هنوز در دست ساخت هستند را برای مقابله با موشک‌های دوربرد و قاره پیما در سایت‌های لهستان و رومانی مستقر سازند. آمریکاییها گفته‌اند که موشک‌های رهگیر نسل جدید در این مرحله، توانایی نابودی موشک‌های بالستیک قاره پیمای ایران در حال صعود را خواهند داشت. ۴

آمریکاییها مدعی هستند که دو فاکتور اساسی باعث شده است که در سیاست‌های قبلی خود برای استقرار سامانه دفاع موشکی در اروپا تجدید نظر نمایند: ۱- فن آوری‌های جدید که گشایش تازه‌ای در ارتقای سیستم‌های فعلی دفاع موشکی استاندارد ۳ بوجود آورده است که دیگر نیازی به ساخت سیستم‌های جدید و پر هزینه‌انگونه که در دوران بوش پیش بینی شده بود، نیست؛ ۲- اطلاعات جدید، ارزیابی از تهدید موشکی ایران را تغییر داده است. طبق این ارزیابی، مشخص نیست که چه زمانی تهدید موشک‌های بالستیک دوربرد ایران علیه خاک آمریکا به مرحله بلوغ خواهد رسید. آنها معتقدند که تهدید منطقه‌ای ناشی از موشک‌های کوتاه برد بالستیک بیشترین تهدید را علیه نیروهای نظامی و دوستان آمریکا در مناطق مختلف جهان وارد می‌کند. ۵

دست اندرکاران سیاست خارجی و امنیت ملی آمریکا اهداف این کشور در تقویت و گسترش سامانه دفاع موشکی در مناطق مختلف جهان را این گونه تشریح می‌کنند: ۱- امکان آزادی عمل نیروهای نظامی آمریکا برای حفاظت از متحدین در مناطق مختلف؛ ۲- دفاع موشکی به متحدان اطمینان می‌دهد که هم اراده و هم ابزار مقابله با حملات موشک‌های بالستیک علیه آنها وجود دارد؛ ۳- به متحدان آمریکا امکان می‌دهد تا آزادانه از ابتکارات دیپلماتیک آمریکا در مقابله با تهدیدات حمایت کنند یا به ائتلاف آمریکا بپیوندند؛ ۴- با افزایش ثبات و بازدارندگی، برای حل و فصل مسالمت آمیز برخی بحران‌های منطقه‌ای زمان ایجاد می‌کند. ۶

محورهای فوق اهداف اعلامی آمریکا هستند و اهداف غیر اعلامی عبارتند از تثبیت حضور نظامی آمریکا در مناطق مختلف جهان و محاصره کشورهای رقیب، غیر متحد و غیر دوست که دارای سیاست‌های مستقل و توان موشکی یا هسته‌ای قابل ملاحظه‌ای هستند و خنثی و یا تضعیف نمودن توان بازدارندگی چنین کشورهایی از جمله ایران و کره شمالی.

در این میان، تصویب طرح سامانه موشکی توسط ناتو از اهمیت زیادی برای آمریکا برخوردار بوده است. یکی از محورهای اصلی سیاست خارجی اوپاما همکاری و کار چند جانبه با متحدان خود در مقابله با چالش‌های امنیتی است. بر این اساس، جا انداختن سامانه جدید موشکی به عنوان طرحی که از حمایت گسترده تعداد زیادی از متحدان برخوردار شده است، برای آمریکا اهمیت ویژه‌ای داشته است. آمریکا می‌خواهد نشان دهد که این طرح از مقبولیت و مشروعیت نزد متحدان برخوردار است و آن را از یک طرح آمریکایی به طرح ناتو تبدیل کرده است. بحث مالی نقش چندانی در تبدیل این طرح به طرح ناتو نداشته است، زیرا آمریکا این طرح را به عنوان کمک و مساعدت خود به دفاع از کشورهای عضو ناتو مطرح کرده و فرماندهی و مدیریت تجهیزات آن منحصراً در کنترل خود آمریکائیه خواهد بود.^۷

هرچند کنار گذاشته شدن سیاست‌های قبلی آمریکا ظاهراً منجر به دور کردن سایت‌های سامانه فعلی از مرزهای روسیه در کوتاه مدت و میان مدت شده است، اما شک و شبهه روسها همچنان نسبت به برنامه‌های آمریکائیه به قوت خود باقی است. در حال حاضر فقط زرادخانه موشکی و هسته‌ای روسیه توان حمله مستمر و مؤثر به خاک آمریکا را دارد و تهدید اصلی در آینده نزدیک علیه آمریکا، فقط روسیه است و یکی از اهداف غیر اعلامی آمریکا از استقرار و توسعه سامانه دفاع موشکی جهانی، مهار تهدید موشکی روسیه می‌باشد. روسها این موضوع را می‌دانند و در عین حال از چشم انداز این سامانه که خود آنها را نیز هدف قرار داده است، آگاهند. به همین دلیل است که از ناتو و آمریکا در مورد جهت گیری توسعه سامانه سؤال می‌کنند و از آنها می‌خواهند به روسیه تعهد دهند سامانه‌ای که منجر به تضعیف بازدارندگی روسیه شود، طراحی و مستقر نشود.

در یک جمع بندی گسترش سامانه سپر دفاع موشکی آمریکا به اروپا، خاورمیانه و خلیج فارس و جنوب آسیا و شرق دور طراحی یک شبکه جهانی سامانه موشکی برای محاصره و خنثی کردن توان موشکی روسیه، چین، ایران و پاکستان و تحکیم و استمرار سلطه و حضور نظامی آمریکا در دهه‌های آینده در مناطق مختلف جهان است. مراحل اولیه توسعه این سامانه به نوعی طراحی شده که هدف فوری آن مقابله با توان بازدارندگی موشکی ایران باشد و بهانه بدست روسها برای مخالفت جدی و سرسختانه با آن ندهد. اما اطلاعات موجود در مورد مرحله چهارم توسعه سامانه دال بر این ادعاست که روسیه بدون تردید یکی از هدف‌های اصلی استقرار این سامانه بوده و صرفاً بنا به مصالح آمریکا، اختلاف با روسیه را در این زمینه تا یک دهه یا کمی طولانی تر به تأخیر می‌افتد؛ اما در عین حال زیر ساخت‌های مرحله چهارم ایجاد خواهد شد.

طرح آمریکا برای اعضای ناتو جذابیت دارد و از سوی آنها با اجماع تصویب شده است، زیرا آنها از جانب روسیه احساس تهدید می‌کنند و از سوی دیگر در این زمینه هیچ هزینه‌ای به آنها

تحمیل نمی‌گردد. سوابق برنامه‌های نظامی ناتو از جمله در مورد استقرار سلاحهای هسته‌ای در راهبرد نظامی ناتو نشان می‌دهد که آمریکائیه‌ها هیچگاه فرماندهی سلاحهای راهبردی و تهاجمی و دفاعی را به دیگر اعضای ناتو نخواهند داد. در انتها بطور اختصار باید اضافه کرد که برنامه‌های دفاع موشکی با توجه به سوابق قبلی روابط راهبردی میان آمریکا و روسیه ارتباطی بسیار نزدیک با برنامه‌های موشکی تهاجمی دارد. در دوره کنونی همانند دوران جنگ سرد، توسعه هر یک از این دو سامانه دفاع موشکی دفاعی و تهاجمی می‌تواند زمینه‌ای برای درگیری باشد. طرفین همواره این برداشت را از یکدیگر دارند که تهدید دفاع موشکی کمتر از تهدید تهاجمی موشکی نیست. زیرا دفاع موشکی امکان حمله موشکی بدون ترس از تلافی مؤثر را فراهم می‌سازد. ۸.د.

۲- اهداف پژوهش

گسترش سپر دفاع موشکی در خاورمیانه و خلیج فارس در حال حاضر، از مهمترین مباحث در دستور کار امنیت جهانی محسوب می‌شود. این گسترش هدف فوری خود را مهار توان بازدارندگی موشکی ایران تعریف کرده، بطوریکه واکنش تند مقامات نظامی کشورمان را برانگیخته است. نظر به اینکه در سطح دانشگاهی تابحال تحقیق جامعی در مورد کشف رابطه علت و معلولی این گسترش و اثرات آن بر امنیت جمهوری اسلامی ایران به انجام نرسیده است، هدف اصلی و رسالت اولیه این رساله، آن انجام تحقیقی جامع پیرامون این معضل امنیتی نظام جمهوری اسلامی ایران است.

استقرار سپر دفاع موشکی در ترکیه و کشورهای حاشیه جنوب خلیج فارس از جمله مهمترین تهدیدهای امنیتی طراحی شده، علیه توان بازدارندگی و رزمی ایران است که با ایجاد مخاطره امنیتی ممکن است نهایتاً جمهوری اسلامی ایران را در معرض اقدامات نظامی آمریکا و متحدین قرار دهد. ۹. این مواجهه مدتی است از طریق فرآیند امنیتی کردن توان موشکی جمهوری اسلامی ایران توسط آمریکا و اسرائیل پیگیری می‌شود و به ناتو، اروپا و حتی همسایگان جنوبی نیز سرایت پیدا کرده است. از جمله اهداف کاربردی این تحقیق کاوش پیرامون نظرات و راهبردها و جمع آوری داده‌ها در خصوص نقاط مبهم و ناشکافته این موضوع بمنظور دستیابی به راهکارهای جلوگیری از تهدیدات امنیتی جمهوری اسلامی ایران خواهد بود.

تلاش این پژوهش از منظر کاربردی این است که واکنش‌ها و رفتارهای ایران در مقابل این تحول امنیتی مهم بر اساس کاربست دستگاه نظری واقع‌گرایی نوکلاسیک (واقع‌گرایی تدافعی) که نزدیک‌ترین چارچوب نظری برای تحلیل نقش توانمندی بازدارندگی موشکی در راهبرد امنیتی ایران است، مورد بررسی قرار گیرد.

۳- سوالها و فرضیه های تحقیق

الف- سوال اصلی

گسترش سپر دفاع موشکی آمریکا در سال های ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۳ در خاورمیانه و خلیج فارس چگونه بر امنیت جمهوری اسلامی ایران تأثیر داشته است؟

ب- سوالات فرعی

۱. سپر دفاع موشکی طرحی دفاعی یا تهاجمی است؟
۲. هدف از گسترش سپر دفاع موشکی آمریکا در حوزه خاورمیانه و خلیج فارس چیست؟
۳. هدف از عملیاتی شدن سریع استقرار سامانه سپر دفاع موشکی ناتو در ترکیه و دفاع موشکی کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس در جوار مرزهای ایران چیست؟
۴. چالش های تهدیدزای گسترش سپر دفاع موشکی در خاورمیانه و خلیج فارس بر امنیت پایدار جمهوری اسلامی ایران کدامند؟
۵. قصد و نیت واقعی آمریکا و اسرائیل از امنیتی کردن بیش از حد توان بازدارندگی موشکی ایران چیست؟
۶. راه کارهای مقابله راهبردی با تهدیدات ناشی از گسترش سپر دفاع موشکی بر امنیت جمهوری اسلامی ایران کدامند؟

الف- فرضیه اصلی

سپر دفاع موشکی آمریکا در حد فاصل سال های ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۳ میلادی از طریق فرآیند امنیتی کردن تهدید در حوزه خاورمیانه و خلیج فارس در پی مهار توان بازدارندگی موشکی ایران بوده است.

ب- فرضیه های فرعی

۱. طرح سپر دفاع موشکی بیش از آنکه با هدف دفاع باشد دارای اهداف تهاجمی است.
۲. اصلی ترین هدف گسترش سپر دفاع موشکی به خاورمیانه و خلیج فارس، تضمین امنیت رژیم اسرائیل و بازداشتن ایران از شروع جنگ با هزینه کشورهای جنوبی خلیج فارس و تضمین سیطره آمریکا در این منطقه است.
۳. هدف از استقرار و گسترش سپر دفاع موشکی ناتو در ترکیه و سامانه مشابه در خلیج فارس تقویت قابلیت تهاجمی آمریکا، رژیم اسرائیل، ناتو و همسایگان جنوبی تضعیف توان بازدارندگی موشکی ایران است.
۴. چالش های عمده گسترش سپر دفاع موشکی بر امنیت جمهوری اسلامی ایران شامل چالش های نظامی، اقتصادی و امنیتی کردن توانایی بازدارندگی موشکی ایران است.
۵. اهداف آمریکا و رژیم اسرائیل از امنیتی کردن توان موشکی ایران گسترش ایران هراسی و مهار توان بازدارندگی موشکی ایران است.

۶. مقابله راهبردی با این عامل تهدید امنیت ملی ایران صرفاً از مسیر توازن نظامی امکان پذیر نیست و مستلزم اجرای اقدامات ضروری برای نیل به امنیت پایدار در حوزه‌های امنیت اقتصادی و اجتماعی با تمسک به "اصل کفایت دفاع معقول" است.

۴- متغیرهای دخیل

- متغیر مستقل: گسترش سپر دفاع موشکی

متغیر وابسته: امنیت جمهوری اسلامی ایران

- متغیر واسطه یا مداخله گر: فرآیند امنیتی کردن توان بازدارندگی موشکی ایران

در این پژوهش متغیر گسترش منطقه ای سپر دفاع موشکی متغیر مستقل یا تأثیر گذار و امنیت جمهوری اسلامی ایران متغیر وابسته یا تأثیر پذیر تلقی می شوند. البته در این میان فرآیند امنیتی کردن توان موشکی ایران دارای نقش متغیر میانجی که آمریکا و اسرائیل تهدید خطر موشکی ایران را به عنوان تهدید وجودی به مخاطبین در ناتو و کشورهای حوزه خلیج فارس شناسانده اند.

۵- تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی پژوهش

سپر دفاع موشکی: سپر دفاع موشکی اصطلاحاً به معنی منهدم نمودن قدرت موشکی طرف متخاصم از طریق استقرار و بکارگیری موشک‌های رهگیر است که موشک مهاجم را به محض پرتاب نابود نماید. سامانه سپر دفاع موشکی غیر از موشک‌های رهگیر، شامل تجهیزات راداری قوی و اتصال شبکه‌ای آنها با فرماندهی مشترک اطلاعات و عملیات می‌شود.

امنیت جمهوری اسلامی ایران: امنیت جمهوری اسلامی ایران به عنوان متغیر وابسته، غیر از مقابله معقول و کافی با تهدید و تهاجم رژیم اسرائیل و آمریکا و حفظ بازدارندگی دفاعی با نگاه ایجابی به امنیت، به معنی امنیت پایدار و اطمینان بخش جمهوری اسلامی ایران در جهت تحقق اصول و ارزش‌های مورد نظر سند چشم انداز بیست ساله افق ۱۴۰۴ می‌باشد.

تهدید: واژه تهدید در مطالعات امنیتی در گفتمان سلبی امنیت در معنای بسیط آن یعنی نبود امنیت و بیشتر به عنوان یک شاخص در شناخت امنیت در متون راهبردی کشورها بکار رفته است؛ مانند تهدیدات موشکی یا سلاح‌های کشتار جمعی؛ کماینکه در مکاتب سنتی واقع گرایی عمدتاً ابعاد سخت افزاری تهدید به شکل عوامل عینی، محسوس و واقعی مانند تهدیدات نظامی مورد مطالعه قرار گرفته است. در گفتمان سلبی، تهدید به وضعیتی اطلاق می‌شود که در آن خطری نسبت به منافع بازیگر از سوی دیگر بازیگران وجود ندارد و یا در صورت وجود بازیگر توان دفع آن را دارد. اما در چارچوب گفتمان ایجابی امنیت، با توجه به جنبه‌های هستی‌شناسی (هویت) و معرفت‌شناسانه (عینیت) تهدید، مفهوم جامع و متفاوت دارد.^{۱۰}

در گفتمان ایجابی، امنیت وضعیتی است که در آن نسبت متعادلی بین خواسته ها از یک سو و کارآمدی نظام از سوی دیگر وجود دارد. در این گفتمان بر هر دو ابعاد سخت افزاری (قدرت) و نرم افزاری (رضایت) امنیت تأکید می شود. بعد نرم افزاری تهدید تأثیر عوامل روانشناختی و ذهنیت است. بدین معنی که ذهنیت هم به معنی بعدی از تهدید و هم به مثابه عامل هویت بخش تهدید در نظر گرفته می شود. تأثیر ذهنیت هویت بخش به تهدید در حدی است که تصویری از پدیده خارجی به شکل مجزا در ذهن بازیگر شکل می گیرد که نسبت بین عینیت بیرونی تهدید با تصویر ذهنی ضرورتاً منطبق نیست و تهدید ماهیت فرا واقعی پیدا می کند. بدین جهت احساس تهدید از سوی بازیگر بیشتر از خود و عینیت تهدید اراده می شوند و موجب امنیتی شدن پدیده ها و عوامل تهدید می گردد.^{۱۱} در این گفتمان طبق تعریف، تهدید از سه بخش اساسی شامل عامل یا کارگزار تهدید^۴، حوزه تهدید و موضوع تهدید^۵ تشکیل می شود.^{۱۲}

امنیتی کردن^۶: طرح موضوع توان موشکی ایران در دستور کار امنیت نظام بین الملل از مصادیق امنیتی کردن تهدید موشکی ایران است. امنیتی کردن از جمله مفاهیم موجود در مکتب کپنهاگ است که ناظر به تهدید انگاری یک پدیده بواسطه درک بین الاذهانی اعضای یک جامعه سیاسی اعم از داخلی و بین المللی می باشد. امنیتی کردن یعنی شکل حاد سیاسی شدن یک موضوع به تهدید وجودی است که مستلزم اقدامات فوری و ضروری می باشد.

امنیت پایدار: مفهومی ذهنی، نسبی و مقوله ای چند وجهی است که رابطه ای متقابل و دو سویه با "توسعه پایدار" دارد که بطور مکرر در سند چشم انداز بیست ساله افق ۱۴۰۴ جمهوری اسلامی ایران به آن توجه شده است. امنیت پایدار ناظر به درکی جامع از تمام وجوه امنیت است که بر پایه آن به همه عوامل مؤثر سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و امنیت نظامی به صورت پایدار به عنوان عوامل مکمل یکدیگر در راهبرد امنیتی کشور توجه می شود. در این تعریف اگرچه نبود یا نفی تهدید شرط لازم تامین امنیت تلقی می شود، اما شرط لازم و کافی نیست و مستلزم وجود شرایط مطلوب برای نیل به اهداف امنیت جامع مانند امنیت اقتصادی و سطح توسعه مطلوب می باشد که به موازات تهدیدات نظامی کل نظام اجتماعی را مورد چالش و تهدید قرار می دهد.

افزایش تهدیدهای بین المللی آمریکا و اسرائیل علیه ایران از ضرورت های تلاش برای رسیدن به امنیت پایدار کشور است و بر اساس سند چشم انداز صرفاً در شرایطی امکان پذیر است که اقدامات لازم برای ایجاد تعادل و ثبات و همکاری های منطقه ای و بین المللی انجام گیرد تا امنیت کشور برقرار گردد.^{۱۳}

---

⁴Threat Agent

⁵Threat Subject

⁶Securitization